

Dominante architectuur

Auteur: Gerard Goudriaan

Architectuurwandeling in de binnenstad met overheersende overheidsgebouwen

Er is veel belangwekkende architectuur in Den Haag. Alleen al de binnenstad telt te veel markante huizen en gebouwen om ze allemaal op te noemen. Daarom is voor deze wandeling de nadruk gelegd op veel dominante architectuurprojecten. De gemeentelijke en rijksoverheid hebben hier een belangrijke bijdrage aan geleverd. Architectuur in Den Haag wordt hier vaak mee geassocieerd. Dit komt ook omdat ze veel 'zichtruimte' in beslag nemen. Je ziet ze vanaf veel plekken in het centrum maar vaak vooral van een afstand.

Op de route zie je ons allereerst de hoogbouw van dominante Rijksgebouwen vanaf het midden van de jaren negentig. Dominante moderne gebouwen als het Gemeentehuis en cultuurcentrum Amare zijn ook in deze omgeving te zien.

Op de route bekijken we niet alleen dominante architectuurprojecten, dat zou een te eenzijdig beeld geven van de architectuur in het centrum. We brengen daarom ook een bezoek aan 't Haegsch Hof, een voorbeeld van stedenbouwkundige vernieuwing vanaf de eeuwwisseling. Ook besteden we aandacht aan de Passage, de Baljurk en het Noordeinde met enkele van zijn winkelpanden als markante voorbeelden van de Art Nouveau.

Routebeschrijving

We vertrekken vanaf station Den Haag Centraal. Neem op dat station de uitgang Rijnstraat. Er zijn er vele, maar neem die tegenover de poortjes vanaf/naar perron 1-7. Daar is ook een grote klok.

Sta direct na de uitgang even stil. Voor je zie je een ingrijpend gerestaureerd overheidsgebouw. Dit was vanaf 1992 het ministerie van VROM van architect Jan Hoogstad. Nu heeft het de naam Rijkskantoor Rijnstraat 8 met daarin onder meer twee ministeries en verschillende diensten van de Rijksoverheid.

Loop rechtdoor de Rijnstraat over. Meteen na het zebrapad voor de passage kijk je even terug voor een mooi uitzicht op het station en omgeving. Het oorspronkelijke CS-gebouw uit 1975, dat je geheel links ziet, detoneert sterk met het huidige stationscomplex uit 2016. Het ontwerp is van Benthem Crouwel.

Neem de passage aan de linkerkant en steek het hierna volgende zebrapad over. Ga vanaf het zebrapad naar de bankjes op de brug. Hier heb je uitzicht op de andere zijde van het voormalige VROM-gebouw en andere kantoren van de Rijksoverheid. Terugkijkend zie je de bijzondere transparantie van Rijnstraat 8.

Daarnaast zien we links de Hoftoren en de Zurichtoren. De 142 meter hoge Hoftoren uit 2003 is van het Amerikaanse architectenbureau Kohn Pedersen Fox.

We gaan vanaf hier naar het Clioplein. Omdat de passage door een deel van de Resident in het weekend gesloten is, zijn er twee routes.

Route 1 doordeweeks.

Ga na de brug rechtsaf de Zwarteweg op. Na 50 meter linksaf Parnassusplein 5, de passage tussen de ministeries van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW, links) en Welzijn, Volksgezondheid en Sport (VWS, rechts). Ga na de passage de trap op. Dan schuin naar rechts. Je bent op het Clioplein.

Route 2 in het weekend.

Ga na de brug naar de Turfmarkt. Tegenover AH naast Bakker Bart ga je de trappen op van de Cliostraat. Dan één trap af, waarmee je op het Clioplein komt. Het ietwat verborgen, bijna huiselijke plein is onderdeel van het stedenbouwkundig plan van Rob Krier. Heel duidelijk is hier het traditionalistische perspectief van Krier te zien.

Na het Clioplein neem je de trap schuin rechtsaf (route 1) of linksaf (route 2) naar het Muzenplein. Ook hier komt het traditionalisme je onweerstaanbaar tegemoet. Opvallend is de zuilengalerij van twee verdiepingen hoog met daarboven de bijzondere vorm van de gevels van de woningen.

Op het plein aangekomen ga je linksaf, dan rechts langs hotel Residence Inn dat is gevestigd in de Muzentoren. Steek daarna de trambaan over. Direct na de trambaan heb je naar links uitzicht op de drie hoge torens die in de plaats zijn gekomen van het woongebouw De Zwarte Madonna. De alleenstaande rechtertoren is De Kroon (2011) van bureau Rapp Rapp. De twee met elkaar verbonden torens links ervan vormen het Jubi-gebouw (2012). Dit is een Rijkskantoor voor zowel het ministerie van Justitie en Veiligheid als dat van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Architect is de Duitser Hans Kollhoff. De torens zijn met hun 146,5 meter de hoogste van Den Haag.

Na het oversteken van de trambaan ga je linksaf de hier niet aangegeven Turfmarkt op. We lopen rechts langs het lage gedeelte van de nieuwbouw die in de plaats is gekomen van het vroegere Ministerie van Binnenlandse Zaken. In dit deel is Campus Den Haag van de Universiteit Leiden gevestigd. We gaan verder op de Turfmarkt tot de brug met uitzicht waar we eerst waren. Voor de brug rechtsaf de Zwarteweg. Onder de viaducten door tot het eind van de weg. Bij het water een paar meter rechtsaf en dan linksaf het bruggetje over naar de hier niet aangegeven Boomsluiskade. Rechtsaf. Loop tot de woontoren en ga daar linksaf Hillebrant Jacobsplein.

Je bent nu in een stadsvernieuwingsgebied in de Rivierenbuurt dat zich ontwikkeld heeft na de sloop van de Staatsdrukkerij (SDU) in 2005. Het ontwerp van deze woonbuurt, 't Haegsch Hof, is weer van Rob Krier in dezelfde traditionalistische stijl.

Loop rechtdoor tot de speeltuin. Hier rechtsaf Scheldestraat. Neem dan de tweede straat naar rechts, de Pletterijstraat. Op nrs. 64-110 is sinds 1987 een appartementencomplex, een voormalig Joods weeshuis (1932-1943) met ervoor een daaraan herinnerend beeldje.

Loop door naar de Nieuwe Havenbrug met uitzicht op het appartementencomplex Bolero (2022) van Klunder Architecten. Iets erachter rechts zie je de Adagio-woontoren (2023) die door het architectenbureau MVSA is gebouwd op de parkeergarage van de voormalige ministeries van Justitie en Binnenlandse Zaken. Rechtdoor Nieuwe Haven. Kruis het Prins Bernardviaduct en ga bij de volgende straat rechtdoor. Loop langs het vroegere ministerie van Binnenlandse Zaken aan de rechterzijde en ga linksaf na het straatnaambord Turfhaven. Daarna weer linksaf, iets verder zie je de ingang van cultuurcentrum en conservatorium Amare. Neem de ingang.

De naam Amare is een verweving tussen het liefhebben van amare en aan zee van a mare. Het duurde lang maar uiteindelijk was de opening in september 2021. Het ontwerp was van de architecten Jo Coenen en Patrick Fransen. De laatste trok zich in 2018 terug uit onvrede over bepaalde wijzigingen.

Als we weer terug zijn bij de uitgang gaan we linksaf en meteen links langs Amare naar het Spuiplein. Hier rechtsaf. Iets verder rechts is de ingang van het stadhuis (in het weekend gesloten). De Amerikaanse architect Richard Meier is de ontwerper. De oplevering was in 1995. De bijnaam was al snel het IJspaleis.

Na de ingang loop je verder, steek je de Kalvermarkt over en loop je naar de Bagijnestraat. Op eind linksaf, dan rechtsaf en bij de brede straat linksaf, de hier niet aangegeven Lange Poten. Op eind rechtsaf langs een opvallend deel van het gebouw van de Tweede Kamer. Aan de linkerzijde is bij Novotel linksaf de Passage (1885).

Bij driesprong rechtsaf de Passage verder lopen. Ga na de Passage scherp linksaf naar de Kettingstraat. Links op nr.29 is het pand De Goede Bron, in authentieke art nouveau stijl. Op de hoek links is een bijzonder pand: De Baljurk. Dit is onderdeel van een project dat bedoeld was om een vervallen, zelfs verloederd stukje van de Haagse binnenstad een nieuw aanzien te geven. Eén pand, het hoekpand, is in 2005 vervangen. Het werd een pand dat in de volksmond al snel de Baljurk ging heten. Het ontwerp is van Eric Vreedenburgh van Archipelontwerpers.

Ga hier linksaf Achterom, ook wel de Kattensteeg genoemd vanwege de katten die iets verder rechts als Street Art in deze straat te zien zijn. Ga rechtsaf weer de Passage in. Die gaat over in de Nieuwe Haagse Passage uit 2014. Het ontwerp is van de Frans-Zwitserse architect Bernard Tschumi. In een zeldzaam negatieve recensie in de NRC (22-09-2014) noemde Bernard Hulsman deze passage een verbetering van de Haagse binnenstad vermomd als een monstroom.

Loop door naar de Bijenkorf. Je komt daar door de straat uit te lopen. Om bij de voor ons goede hoofdingang te komen ga je 30 meter naar rechts. Maar kijk eerst naar de overkant waar je de gevel van het warenhuis met zijn bijzondere glaswerk goed kunt zien. Ook zie je daar veel beeldhouwwerk van Hildo Krop.

Je kunt in de Bijenkorf het bijzondere en aanbevolen glas-in-lood-werk langs de hoofdtrap in het trappenhuis bezoeken. Ga daarvoor min of meer door het midden rechts aanhoudend naar achteren. Je kunt de trap oplopen, maar ook de roltrap nemen naar de vierde verdieping. De Bijenkorf is in 1926 in de stijl van de Amsterdamse School ontworpen door Piet Kramer, een belangrijke vertegenwoordiger van deze architectuurstijl.

Nadat je het warenhuis weer bij dezelfde uitgang verlaat, ga je linksaf. Over Grote Marktstraat naar Grote Markt. Op de hoek van deze straten zie je het modernistische kantoorgebouw De Volharding (1928). Ga voor een goed zicht op beide kanten van het gebouw nog 20 meter rechtdoor, naar het achterste bankje en daar nog wat naar links.

Loop vanaf het bankje terug naar nr.22 en sla daarvoor linksaf, Grote Markt. Met veel horeca en terrassen. Rechtdoor Schoolstraat. Op eind rechtsaf Dagelijkse Groenmarkt. Ga na de kerk linksaf. Loop langs de kerk naar het gebouw met het torentje op Kerkplein 2.

Dit is het Berlage-gebouw in 1896 ontworpen door de in die tijd nog niet zo bekende architect Berlage. Het was het eerste gebouw van Berlage in Den Haag. Hierna rechtsaf en bij het plein Driehoekjes linksaf. Loopt door in de Oude Molstraat. Na nr.14B rechtsaf Papestraat. Aan het eind linksaf hier nog Hoogstraat genoemd, maar is aan de linkerkant al Noordeinde geworden. Deze straat staat bekend als de Art Nouveau straat van Den Haag de stad met de meeste Art Nouveau panden in Nederland.

We gaan vanaf de Papestraat het Noordeinde op. Er is hier veel te zien aan Art Nouveau. Richt je in ieder geval op de volgende panden:

- links nummer 6 (1901) van architect Louis (L.A.H.) de Wolf;
- nummer 12 (1903) gebouwd voor fietsenhandel. Architect Z. Hoek;
- nummers 44-46 (1903) vroeger theesalon Krul. Architect de Wolf;
- rechts op nr.43 (1902) voormalig kantoorgebouw Mercurius. In 1985 verbouwd tot winkel en woningen. Architecten Z. Hoek en J.Th. Wouters.

We lopen over het Noordeinde tot nr.79. Daarna rechtsaf Oranjestraat. Aan het eind rechtsaf Parkstraat. Op eind linksaf de rechterzijde van het Lange Voorhout. Na nrs.31-33 rechtsaf naar een beroemd, maar ook prettig café, de Posthoorn. Even hierna is het eindpunt van de wandeling.

Vanaf hier naar de overkant van de weg met de voormalige Amerikaanse ambassade. Nu 'Onze ambassade', een nieuw cultureel centrum. Steek hier over naar de overkant, naar de Koninklijke Schouwburg. Linksaf het hier niet aangegeven Korte Voorhout. Je passeert het grootschalige Ministerie van Financiën, in 1976 gebouwd naar ontwerp van architect Jo Vegter. Het was een van de eerste moderne overheidsgebouwen maar toch heel gesloten. Dat werd anders na de renovatie van MVSA Architects in 2006, waardoor het gebouw veel transparanter werd. Een bijzonder aspect van de renovatie was het publieksvriendelijke vrij toegankelijke binnenhof.

Iets verder zie je aan de overkant het vrij recente gebouw van de Hoge Raad.

Kenmerkend voor het gebouw is de hoge glazen plint, die suggereert dat de straat overgaat in het gebouw. Kirsten Hannema slaat in de Volkskrant (25-02-2016) de spijker op zijn kop met haar opmerking dat het gebouw gezag moest uitstralen, maar tegelijk publieksvriendelijk en transparant zijn. In de plint zien we zes rechtsgeleerden van naam en faam. Het ontwerp is van KAAN Architecten, de oplevering was in 2016.

Blijf aan de kant van Financiën en loop tot de hoek. Daar heb je zicht op de wintertuin. Ga na de hoek direct rechtsaf, steek de Herengracht over en neem de Zwarteweg. Bij de tweede brug linksaf naar station Den Haag Centraal.

Deze wandeling staat in de wandelgids **Den Haag acht keer anders** die zal verschijnen bij uitgeverij Gegarandeerd Onregelmatig. Auteur Gerard Goudriaan is stedenverkenner en wandelsocioloog

The advertisement features a background of various colorful walking maps. On the left, there is a small inset showing three overlapping map sheets. A large white number '4' is positioned in the center-left. To the right of the '4', the text 'Neem een abonnement!' is written in red, followed by 'Meer dan 1500 wandelkaarten' in blue. On the far right, a dark red rounded rectangle contains the text 'voor slechts € 13,50' in white.

4 **Neem een abonnement!**
Meer dan 1500 wandelkaarten

voor slechts
€ 13,50